

Дашкевич Діна Володимирівна,
вчителька української мови і літератури,
завідувачка музею Микласької ЗОШ І-ІІ ст..

Форми і напрями патріотичного виховання у взаємозв'язку із педагогічною діяльністю музеїв навчальних закладів

Наша школа в сучасних умовах стала центром виховання підростаючого покоління у патріотичному вихованні. Знання історії свого краю збагачує духовно, розвиває почуття патріотизму, гордості за свій народ. Шкільний музей несе величезний потенціал у вихованні учнів, допомагає формувати любов до Батьківщини, дбайливо ставитися до всього, що дісталось від попередніх поколінь. Це дозволяє рости громадянина на дійсному матеріалі, на історії та подіях свого селища та школи.

Є в Україні непримітні на вигляд селища і села, але й над ними пронеслися вітри історії, залишивши незгладимий слід. Серед таких і село Миклаші на Білогірщині Хмельницької області, що розкинулось по берегах річки Полкви, притоки Прип'яті. Гористий крейдовий правий берег її з відкладеннями решток різних морських організмів вод давнього теплого Сарматського моря третинного періоду, з палеонтологічними знахідками пліоцену, з слідами боїв та могилою полеглих воїнів Великої Вітчизняної війни на вершині як поєднання минувшини і сьогодення, ще не вивчена стоянка найдавнішої людини на північ від села на березі Полкви, де впадає в неї річечка Семенівка, з рештками кремінних виробів по пагорбах, залишки Тихомельської фортеці на захід від села та підземний хід з неї попід Горинню до Ляховецького замку, легенди про давнє вільнолюбиве войовниче плем'я полківів, що входили до племінного союзу склавинів (є згадки в історичних працях) – невичерпні джерела дитячої фантазії, інтересу до історії рідного краю, матеріал для роботи юних пошуківців.

У Миклаській загальноосвітній школі І-ІІ ступенів довгий час працює літературно-краєзнавчий гурток «Скарби», (керівник Дашкевич Д.В.).

Учні школи часто зустрічалися із старожилами села, записували їх розповіді, спогади, збирали документи, фотографії, старожитності, разом з вчителями вивчали матеріали архівів, приносили цікаві знахідки з туристських походів та археологічних експедицій. Із зібраних матеріалів вирішили створити історико-краєзнавчий музей села. Ініціаторами стали ветеран Великої Вітчизняної війни А.К.Кравець та директор школи М.Я.Дашкевич. Їх почин підтримали вчителі, учні, ветерани війни і праці, жителі с. Миклаші. Урочисте відкриття музею відбулося у травні 2006 року. Відтоді музей збагатився багатьма новими експонатами. Серед них, знайдений на глибині 15 м при копанні криниці, уламок метеоритного заліза, знаряддя первісної людини, вироби наших предків-односельчан, документи, фотографії, стенди, картини.

Музей нагадує історичну книгу. Матеріали розміщені в хронологічній послідовності, починаючи від заснування села і закінчуючи сьогоденням та систематизовані по розділах: «З глибини віків», «Вироби наших предків», «Миклаші у вогні війни», «Літопис школи», «Медики-односельчани», «Розвиток культури в селі», «Хліб - усьому голова», «Вони воювали за Батьківщину», «Дорогою знань і здобуття», «Газифікація села». У музеї відображені історія села та школи, розказано про розвиток аграрного виробництва. Зібраний матеріал про воєнні роки села та району, про односельчан, що віддали своє життя за свободу, за мирне життя у боях або померли після війни від ран. Оформлено куточок побуту, зібрано літопис школи від самого її заснування до сьогодення. Один зі стендів, присвячений директору школи Озимківському О.В, який у 1941 році добровольцем пішов на фронт і загинув у боях, ще один – ветерану війни і праці Панчуку П.Д., який був після війни директором школи, потім 17 років головою колгоспу, побудував нове приміщення школи, приміщення виробничого та соціального призначення у селі, нагороджений багатьма бойовими і трудовими орденами та медалями.

Історія села знайшла своє відображення на стендах і в альбомах різної тематики. Окрасою музею стали картини наших земляків-художників А.Кравця, В.Ларчука, учнів школи І.Шинкаря та Н.Теребей, на яких зображені краєвиди краю: стави і плавні, річка, сільські вулиці, будівлі, якими вони були багато років тому. Створено етнографічний відділ.

Організація шкільного музею стала однією з кращих форм суспільно-корисної роботи юних краєзнавців, що об'єднує не тільки актив і раду музею, а й широкі маси учнів, вчителів, батьків, бабусь і дідусів, раду ветеранів. Музейно-освітнє середовище допомагає виконувати виховні функції: формує практичні навички пошукової, дослідницької діяльності, розвиває громадську активність учнів, дає можливість розвивати в учнів творчі здібності, розвивати комунікативність. У сучасних учнів новий світогляд і природно, щоб виховати їх патріотами і громадянами своєї країни потрібно виховувати їх на минулому, але застосовуючи сучасні методи, форми і підходи для прищеплення правил і норм суспільного життя. Тому патріотичне і громадянське виховання засобами шкільного музею має величезне значення в становленні особистості, є ефективним методом вдосконалення освітнього середовища. Девізом роботи колективу, який працював і працює над створенням музею є слова Максима Рильського : «Хто не знає свого минулого, той не вартий свого майбутнього. Хто не шанує видатних людей свого народу, той сам не гідний пошани».

В історико-краєзнавчому музеї вчителі проводять уроки мужності, вшановуючи захисників Вітчизни, організовуються зустрічі з почесними громадянами села, відзначаються свята. Жителі села, гості, учні, відвідуючи музей, поповнюють експозиції новими матеріалами. Тому робота музею є добрим прикладом шанобливого ставлення до свого минулого та історії рідного краю. Учні і вчителі проводять свої заходи згідно з планом роботи музею. Шкільний музей став навчально-матеріальною базою у викладанні уроків історії, літератури, проведення позакласних заходів. У практиці вчителів історії та літератури музейні уроки присвячені краєзнавчим темам. В системі патріотичного виховання важливе місце займає екскурсійно-масова робота. У результаті спільної роботи вчителів та учнів були розроблені наступні тематичні екскурсії: «Легенди наших предків», «Ремесла на селі», «Село Миклаші у вогні війни», «Герої-земляки», «Історія нашої школи», «Історія дитячого руху», «Хліб - усьому голова» інші. У практиці роботи нашого шкільного музею використовуються не тільки екскурсії по музейних експозиціях, а й відвідування пам'ятних місць села та району. Учні школи доглядають за похованнями воїнів на Семенівській горі. Нещодавно спільно з сільською радою відновили пам'ятник загиблим воїнам, прибирають навколо територію. Школярі знайомляться з музеями та святими місцями району, потім створюють відеопрезентації про свої поїздки і розповідають про них молодшим учням. Така форма роботи дозволяє активізувати їх пізнавальну діяльність. Спільно з працівниками бібліотеки в музеї проводиться щорічний цикл зустрічей і заходів за темами: «Село в роки війни», «Традиції та обряди нашого краю», «Герої - трудівники нашого району», «Наші земляки-учасники АТО».

У патріотичному вихованні підростаючого покоління велику роль відіграє зустріч з ветеранами Великої Вітчизняної війни, в'язнями фашистських концтаборів, військовослужбовцями, працівниками правоохоронних органів, які на уроках мужності розповідають про битви з ворогом, про подвиги бойових друзів і роботу в тилу. Такі зустрічі роблять історичний матеріал особливо цікавим для хлопців, несучи велике виховне значення. Постійна робота, спрямована на поповнення історичного матеріалу особистісно значущого характеру, дозволяє збагатити внутрішній світ учнів. Педагоги постійно організовують спільні зустрічі з ветеранами, проводять для них свята, запрошують на шкільні заходи, учні приносять продукти і ліки, просто відвідують їх, адже часто потрібна не конкретна допомога, а душевні розмови. Наші ветерани дуже люблять наш музей, пишаються ним, допомагають збирати експонати. Створення багатой, сильної і демократичної держави Україна потребує виховання у підростаючих поколіннях її громадян патріотичної свідомості, високої моральності, громадянської активності, поваги до історії свого народу.

Патріотизм, як одна з найбільш значущих вічних цінностей, є фундаментом державної будівлі, ідеологічною основою його життєздатності. У суспільній свідомості стали видозмінюватися такі цінності як батьківщина, вірність героїчним традиціям минулого, обов'язок, честь, самовідданість. Через засоби масової інформації твори мистецтва транслюють далеко не кращі зразки

масової культури. У підлітків проявляється байдужість до своєї батьківщини, негатив по відношенню до співгромадян, які проживають в інших регіонах нашої країни. Насторожує і те, що розвиваються націонал-радикальні організації, які прагнуть мати свій вплив на молодь. Актуальність і своєчасність нашої роботи пов'язана з тим, що здорові сили суспільства та державні структури проявляють все більший інтерес до проблеми відродження системи патріотичного виховання молоді.

Патріотизм, реалізується в служінні Батьківщині поряд з законослухняністю, любов'ю до рідної природи, завжди був яскравою рисою українського характеру та будувався на базових цінностях народу, ніс певну ідею та ідеології, спрямовані на зміцнення держави.

Загальновідомо, що перші патріотичні почуття починають формуватися в сім'ї, однак, з огляду на зайнятість сучасних батьків на виробництві, питання патріотичного виховання підлітків йдуть в сім'ї на другий план і вони вважають, що виховувати, як і навчати дітей повинна школа. Разом із тим, педагогічна практика свідчить, що у патріотичному вихованні існують серйозні протиріччя між потребами суспільства та можливостями школи, сім'ї, і, крім цього, недостатньо впроваджуються нові, інноваційні форми й методи виховної роботи, за допомогою яких формується особистість, патріотичні почуття дитини.

Розбудова Української держави ставить на порядок денний надзвичайно важливе та невідкладне завдання – виховання справжнього громадянина, патріота рідної землі. Задля консолідації суспільства необхідно, з одного боку, враховувати полікультурність українського суспільства, з іншого - посилити патріотичний характер навчання та виховання. Зусилля педагогів мають бути спрямовані на виховання учнів у дусі патріотичного обов'язку, готовності до військової служби та захисту України, повазі до національного та міжнародного законодавства, засад демократичної, правової держави. Широко вживані форми та методи виховання спираються на народні традиції, кращі надбання національної та світової педагогіки і психології.

Практика доводить, що найбільш результативним формування патріотичної особистості школяра буде за умови застосування у навчально-виховному процесі інноваційних педагогічних технологій: цілеспрямованого, систематичного й послідовного впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів педагогічних дій і засобів, що охоплюють цілісний навчально-виховний процес, а саме: інтерактивних уроків, факультативних курсів, позакласних заходів, екскурсій, соціального проектування, пошуково-дослідницької діяльності, музейної справи, учнівського самоврядування, експериментальної роботи тощо. Формування цих високих якостей у наших учнів має спиратися насамперед на добре знання рідного краю, його людей, їхніх звершень, адже велика Батьківщина, шляхетні громадянські чесноти починаються від рідного порога, своєї вулиці, школи, міста, краю. Якраз вивчення історії рідного краю, «малої Батьківщини» є тією духовною стежиною, яка веде до справжнього дієвого патріотизму, здатного принести суспільству порозуміння, злагоду і консолідацію, відродження і

процвітання. В наш складний час, коли трапляються випадки «переписування», спотворення недавньої історії нашої держави та всього світу, важко переоцінити значення патріотичного виховання молоді, зміцнення зв'язків поколінь. Тому одним з найважливіших завдань сучасної школи є виховання в учнів високого почуття громадянина та патріота своєї Вітчизни.

Патріотизм та шкільні музеї, як центри патріотичного виховання, допомагають в вирішенні питань виховання громадянської позиції та патріотизму в учнів. Шкільний музей стає міцним стержнем всієї навчально-виховної роботи, широким полем творчості учнів та вчителів. Покликання вчителів – формувати в учнів національну свідомість, почуття власної гідності, гордості за свою державу, бажання збагатити її своєю творчою працею, виховувати любов до рідного краю, бажання бути причетним до всього, що відбувається на рідній землі. Завдання педагогів – постійно підтримувати інтерес та зацікавленість учнів, використовувати нетрадиційні методи в роботі з дітьми. Одним із яких є робота шкільного музею патріотичного напрямку. Музей в освітньому закладі створюється «з метою виховання, навчання, розвитку та соціалізації учнів». Він адресований дитячій аудиторії, має яскраво виражену освітню спрямованість, будує свою роботу на основі активного залучення до діяльності та співтворчості учнів, дітей і педагогів, дітей і батьків, а також інших помічників та партнерів. Розглядаючи шкільний музей як центр музейно-педагогічної та краєзнавчої роботи в школі, фахівці констатують, що він є унікальною точкою заломлення культури та освіти. Тому «музейність» набуває тут нової якості. Передача соціальної пам'яті здійснюється як нескінченний акт творчої реалізації та культуро творчості його творців і «користувачів», до яких відносяться керівник шкільного музею, шкільний актив, а також, у тій чи іншій мірі, учні школи, педагоги-соратники і добровільні помічники.

Шкільний музей володіє такими якісними та кількісними параметрами, які, в кінцевому підсумку, визначають його унікальність у порівнянні з іншими музеями: Шкільний музей служить своїм творцям. Ті, хто створюють музей, є і його основними «споживачами» або «користувачами». Це відрізняє шкільний музей від багатьох інших музеїв, включаючи державні та відомчі, які створюються однією групою осіб для інших. Шкільний музей інтегрований у навчально-виховний процес: через свої зібрання і форми діяльності він пов'язаний з викладанням конкретних дисциплін та з додатковою освітою. Подібний зв'язок існує між школою і музеями інших типів, але не є настільки тісною і продуктивною. Шкільний музей більш ніж який-небудь інший, включений в життя місцевого співтовариства, а «якість життя» його самого безпосереднім чином пов'язано зі ставленням до нього з боку місцевої адміністрації, прилеглих підприємств і установ. Музей викликає велику зацікавленість у школярів, які можуть побачити там, у тому числі, і свої нагороди, і нагороди своїх батьків. Бажаючих проводити екскурсії завжди багато, і такий вид діяльності викликає жвавий інтерес у підлітків. Цікаво проходять засідання ради музею, на яких діти підбирають, досліджують та характеризують експонати, враховуючи сучасні вимоги музеєзнавства. Тісно

співпрацює музей із радою ветеранів без участі яких не проходить жодне музейне свято.

Музейна справа сприяє розвитку творчих здібностей учнів та формуванню у молодого покоління розуміння нерозривного взаємозв'язку минулого, сучасного і майбутнього України при проведенні таких заходів, як конкурси малюнків, плакатів «Патріотизм і героїзм очима дітей», «Салют, Перемога!», «Зі святом, ветерани!»; малюнків на асфальті «Ми за мир», «Наша країна, яка вона?, уроків громадянської зрілості, «Захист Вітчизни – священний обов'язок кожного громадянина», «Я – майбутній захисник Батьківщини»; конкурсів літературних творів та вечорів поезії «Уклін вам, сивочолі ветерани», «Фронтові вірші», «Шляхи слави та безсмертя»; участь учнів у конкурсах «Подвиг. Пам'ять крізь віки», «Врятувати від забуття». Музейна педагогіка передбачає, що освіту та виховання учнів слід здійснювати на музейному матеріалі, який становить загальнолюдські цінності. Кожен музей, професійний чи створений при освітньому закладі, може сприяти реалізації патріотичного, сімейно-родинного, естетичного, морального, правового виховання.

Шкільний музей – це не тільки тематично оформлений кабінет або зал, це і науково-дослідницька лабораторія. Добираючи історичний матеріал та спираючись на нього, діти глибоко вивчають історію свого народу, його історичний шлях, життя та діяльність не тільки філософів, учених, творчих працівників, політичних та релігійних діячів, які залишили видатний слід у розвитку суспільства, але й простих людей, які продемонстрували високі моральні й патріотичні якості та чесноти.

На відміну від класно-урочної системи навчання, музей пропонує інші умови, які йому притаманні, зокрема необхідність дотримання музейного етикету, можливість переміщення в часі й просторі. Використання елементів музейної педагогіки одночасно сприяє опануванню учасниками навчально-виховного процесу сучасних технічних засобів навчання, дає поштовх для створення нового змісту навчально-виховної роботи, сприяє підвищенню ефективності навчально-виховного процесу.

Музей має значний освітній потенціал, виконуючи відбір подій, фактів, людської долі через функцію документування, постаючи як джерело інформації про людей і події. Музей здатний впливати емоційно, викликати почуття причетності, бо роль дослідників історії виконують не тільки дорослі, а й діти під керівництвом дорослих.

Сьогодні музей стає засобом адаптації людини до культурного середовища, залишаючись місцем зберігання реліквій, раритетів, більш ефективною базою для спілкування, культурно - освітнім середовищем, місцем підвищення культурно-освітнього рівня. Він є скарбницею моральних і духовних здобутків народу, невмирущих традицій предків, має унікальні можливості впливу на особистість та формування її національного світогляду, духовності. Використання елементів музейної педагогіки допомагає:

- створити в колективі творчу атмосферу, демократичний стиль спілкування педагогів із учнями, свободу творчих дискусій, обмін думками;

- підвищити інтерес вихованців до навчання;
- урізноманітнити форми і методи навчально-виховної роботи;
- посилити міжпредметні зв'язки;
- використовувати нестандартні види занять;
- підвищувати загальний рівень культури і впливати на формування свідомого ставлення до культурної спадщини людства.

Особливо ефективне використання матеріалів з життя відомих далеко за межами рідного краю земляків. У Миклаській школі навчався видатний земляк, поет Микола Федорович Федунець. Нещодавно у школі урочисто відзначали його 70-ліття з Дня народження. До Дня його пам'яті друзі Миколи Федунця М.Дашкевич та Д.Дашкевич зробили ще один подарунок шанувальникам поезії поета - земляка: видали книгу спогадів, збірку «Шляхами Федунцевої долі», а

на приміщенні школи відкрили меморіальну дошку. Особливо зворушливі спогади дружини поета поетеси Олександри Ванжули. У кожному слові Олександри Семенівни вчувається глибока вірність покійному чоловіку, ніжність та теплота. Поетеса не втомлюється повторяти: «Сьогодні Микола з нами».

З усіх куточків Подільського краю з'їхалися друзі поета. Зі сльозами на очах згадує Миколу Федоровича вірний друг та колега письменник Микола Антонович Мачківський. Чимало спогадів у журналіста Володимира Вікторовича Рубашевського. Мали нагоду виступити перед присутніми й інші гості, серед яких Андрій Степанович Рудюк, Михайло Миколайович Миколайчук, Марія Іванівна Мачківська, Франц Миколайович Котвіцький, Тетяна Миколаївна Немирович, Андрій Кирилович Кравець, Володимир

Корнійович Федунець, Марія Іванівна Кундис. Звернулися до присутніх і друзі поета, котрі допомогли у виданні книги «Шляхами Федунцевої долі» та написали по декілька рядків власних спогадів. Це Герой України Петро Володимирович Іващук, Володимир Пантелеймонович Романчук, Заслужений працівник сільського господарства Борис Васильович Баліцький. Були на заході однокласники Миколи Федунця. Ніна Рибінська не лише поділилася власними спогадами, а й виконала прекрасні душевні пісні. Музичними дарунками радував народний вокальний колектив «Берегиня» Микласького СБК, солістка Іванна Кравець, котра виконала пісню «Батько». Учні школи декламували вірші Миколи Федунця та читали власні поетичні твори, що є пробою пера.

Розглядаючи шкільний музей як центр музейно-педагогічної та краєзнавчої роботи в школі, констатуємо, що він є унікальною точкою заломлення культури та освіти. Тому «музейність» набуває тут нової якості. Передача соціальної пам'яті здійснюється як нескінченний акт творчої реалізації та культуротворчості його творців і «користувачів», до яких відносяться керівник шкільного музею, шкільний актив, а також, у тій чи іншій мірі, учні школи, педагоги-соратники і добровільні помічники.

У шкільних стінах починається все, що може нас радувати чи непокоїти... Тут сьогодні плекається громадянин, який перейме на свої плечі тягар з плечей старших поколінь, діятиме і мислитиме по-новому, нестандартно, буде активним перетворювачем життя. Застосування набутих знань на практиці, розвиток людської гідності, громадянськості, патріотизму, чесності, толерантності, працьовитості стане запорукою формування вільної патріотичної особистості, добробуту українського народу, правової держави, рівноправної інтеграції до європейського співтовариства.

Центром дослідницької та екскурсійної роботи у навчальному закладі має бути шкільний музей.

Список використаних джерел та літератури:

1. Т. Б. Вайнберг. Музейна педагогіка – перспективний напрям в сучасній системі національної освіти.
2. Юхневич М.Ю. Музейная педагогика за рубежом :работа музеев с детской аудиторией [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.museum.ru/future/lmp/edu/child3.htm>
3. Волинський музейний вісник : Наук. зб. : Вип. 5.
4. Музейна педагогіка. Теорія і практика. — Луцьк, 2013. — С. 50–53.
5. Медведева Е.Б., Юхневич М.Ю. Музейная педагогика как новая научная дисциплина // Культурно- образовательная деятельность музеев.
6. Закон України «Про музеї».
7. Статут Міжнародної ради музеїв.